

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ГЕОГРАФІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ**

ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні кафедри географії
та екології
протокол № 2 від 09.09.2020 р.
в.о. завідувача кафедри
 (Давидов О.В.)

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕОГРАФІЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Освітня програма Середня освіта (Географія)
Спеціальність 014.07 Середня освіта (Географія)
Галузь знань 01 Освіта / Педагогіка

Херсон 2020

1. Опис курсу

Назва освітньої компоненти	Географія Херсонської області
Тип курсу	Обов'язкова компонента
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський) рівень вищої освіти
Кількість кредитів/годин	7 кредитів / 210 годин
Семестр	I, II семестри
Викладач	Ірина Охременко (Iryna Okhremenko), доцент, кандидат географічних наук, доцент кафедри (лекції) https://orcid.org/0000-0001-9659-9043 Ганна Нападовська (Ann Napadovskaya), асистент кафедри (практичні) https://orcid.org/0000-0003-0243-0453
Посилання на сайт	http://ksuonline.kspu.edu/enrol/index.php?id=3222
Контактний телефон, месенджер	(0552)326717 +380954030247 (Ірина Охременко) Viber +380660139405 (Ганна Нападовська) Viber
Email викладача:	i.v.okhremenko@ukr.net (Ірина Охременко) anyanapadovskaya@gmail.com (Ганна Нападовська)
Графік консультацій	Понеділок, 15:00-16:00, ауд. 621 або за призначеним часом
Методи викладання	лекційні заняття, практичні роботи, презентації, тестові завдання, індивідуальні завдання
Форма контролю	екзамен / диференційований залік

2. Анотація дисципліни: Вивчення тем освітньої компоненти «Географія Херсонської області» сприяє формуванню цілісної системи знань з фізичної та соціально-економічної географії Херсонської області. Зміст курсу відображає своєрідність фізико-географічних умов Херсонської області, особливості її соціально-економічного розвитку.

3. Мета та завдання дисципліни:

Мета дисципліни формування у здобувача вищої освіти системи знань формування у студента систему знань, яка розкриває наукові основи становлення, функціонування і розвитку соціально-економічного комплексу Херсонського регіону.

Завдання:

теоретичні: аналіз історичних особливостей заселення, формування і розвитку Херсонської області, суспільно-географічної оцінки природних умов та природних ресурсів як передумови розвитку господарства області, демографічної ситуації та розселення населення в області, загальні закономірності і територіальні умови відтворення економіки регіону, зокрема в системі єдиного економічного простору держави, зовнішніх економічних зв'язків регіону, екологічної ситуації;

практичні: робити глибокий, всебічний аналіз еколого-економічного розвитку регіонів як цілісних мікроекономічних просторових систем, на базі глибокого аналізу і регіональної еколого-економічної діагностики сучасного стану регіону передбачати перспективи економічного, соціального та екологічного розвитку Херсонської області у єдиному економічному просторі держави, розробляти конкретні проекти з охорони навколишнього середовища регіону.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Після успішного завершення дисципліни здобувач формуватиме наступні програмні компетентності та результати навчання:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі середньої освіти (за предметною спеціалізацією «Географія»), що передбачає застосування теорій та методів педагогічних і географічних наук, проведення досліджень та/або впровадження інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог до професійної, навчальної або дослідницької діяльності.

Загальні компетентності:

ЗК.2. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК.3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, організовувати наукову комунікацію, приймати обґрунтовані рішення в професійній діяльності.

ЗК.6. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

ЗК.7. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Спеціальні (фахові) компетентності:

ФК.4. Здатність до розкриття теоретичних і методологічних засад певної галузі географії, історії її розвитку.

ФК.7. Здатність застосовувати принципи стратегії сталого розвитку у своїй професійній діяльності;

ФК.8. Уміння використовувати сучасні інформаційні технології, програмні засоби, навички роботи з комп'ютерними мережами для формування географічних знань.

ФК.10. Здатність орієнтуватися у світовому й національному географічному просторі в контексті необхідності постійного розширення і актуалізації географічних та природничих знань для підвищення професійної майстерності.

ФК.11. Здатність встановлювати роль і місце України та її окремих регіонів у сучасному світі в контексті географічних чинників, аналізувати і пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Демонструвати здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ПРН 4. Поєднувати загальні географічні знання із вмінням досліджувати конкретні території; оцінити еколого-географічні, соціально-географічні, економіко-географічні проблеми України та регіонів.

ПРН 6. Демонструвати здатність до адаптації, дії в новій ситуації, генерування нових ідей (креативність).

ПРН 7. Вибирати і застосовувати основні дослідницькі методики та інструменти, які є типовими для різних галузей географічної науки і освіти.

ПРН 8. Демонструвати розуміння значення ландшафтного різноманіття для забезпечення сталого розвитку, уявлення про різноманітність природних та антропогенних ландшафтів.

ПРН 9. Формувати комунікаційну стратегію з колегами, соціальними партнерами, учнями та їхніми батьками з дотриманням етичних норм. Демонструвати здатність до ділових комунікацій у професійній сфері (рідною та іноземною мовами), вміння вести наукову дискусію.

ПРН 12. Здійснювати відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби (в тому числі – за допомогою цифрових технологій).

ПРН 14. Демонструвати розуміння значущості просторових відносин у природі та суспільстві, пояснювати просторову диференціацію географічного середовища і соціально-економічної діяльності людини, установлювати функціональні і просторові зв'язки та взаємозалежності у системі «природа-населення-господарство» на різних просторових рівнях.

5. Обсяг курсу на поточний навчальний рік

Кількість кредитів/годин	Лекції (год.)	Практичні заняття (год.)	Самостійна робота (год.)
7 / 210	20	20	170

6. Ознаки курсу

Рік викладання	Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Обов'язкова/вибіркова компонента
2020/2021	1, 2	014.07 Середня освіта (Географія)	1	обов'язкова

7. Технічне й програмне забезпечення (обладнання)

Ноутбук, персональний комп'ютер, мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет для: комунікації та опитувань; виконання домашніх завдань; виконання завдань самостійної роботи; проходження тестування (поточний, підсумковий контроль).

Програмне забезпечення для роботи з освітнім контентом дисципліни та виконання передбачених видів освітньої діяльності: Програмне забезпечення MS Windows XP; Internet Explorer; WinRAR; Adobe Reader 9.

8. Політика курсу

Організація навчального процесу здійснюється на основі кредитно-модульної системи відповідно до вимог Болонського процесу із застосуванням модульно-рейтингової системи оцінювання успішності студентів. Зараховуються бали, набрані при поточному оцінюванні, самостійній роботі та бали підсумкового оцінювання.

При цьому обов'язково враховується присутність студента на заняттях та його активність під час практичних робіт.

Недопустимо: пропуски та запізнення на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (крім випадків, передбачених навчальним планом та методичними рекомендаціями викладача); списування та плагіат; несвоєчасне виконання поставленого завдання, наявність незадовільних оцінок за 50% і більше зданого теоретичного і практичного матеріалу.

9. Схема курсу

Тиждень, дата, години (вказується відповідно до розкладу навчальних занять)	Тема, план	Форма навчального заняття, кількість годин (аудиторної та самостійної роботи)	Список рекомендованих джерел (за нумерацією розділу 11)	Завдання	Максимальна кількість балів
Змістовий модуль 1. Фізико-географічна характеристика Херсонської області					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_geografecol/FBGE_for_students.aspx	1. Загальна характеристика Херсонської області. Історичні особливості заселення, формування і розвитку Херсонщини.	Лекція - 2 год., самостійна робота -18 год.	1-3, 6, 15, 16, 19, 23	Підготувати конспекти лекцій	2
	Об'єкт і предмет дослідження дисципліни. Мета, завдання і функції курсу. Історія формування сучасної території та адміністративно-територіальний поділ Херсонської області. Суспільно-географічне положення Херсонської області. Повторити поняття: місто, селище міського типу, село. Історичні особливості заселення, формування і розвитку Херсонської області: в період переселення народів; у добу Київської Русі і монголо-татарського панування; у козацьку добу; у добу панування російської імперії; у радянський період; е) пострадянський період. Сучасні зміни в адміністративно-територіальному устрої Херсонської області. Процес формування				

	територіальних громад в межах області. Паспорт Херсонської області. Стратегія розвитку Херсонської області до 2020 року. Структура виконавчої і судової влади регіону.				
	<p>2. Природні умови, геологічні та водні ресурси. Природні умови як невід’ємний фактор розвитку та розміщення народного господарства. Класифікація природних ресурсів. Природні умови та ландшафтні комплекси регіону. Тектонічна будова. Закономірності поширення гірських порід різного віку і корисних копалин різного походження по території області, роль ендегенних та екзогенних процесів у їх формуванні. Історія використання мінеральних ресурсів. Основні групи мінеральних ресурсів. Горючі, рудні, нерудні. Рівні розвідки мінеральних ресурсів. Прояви корисних копалин. Родовища корисних копалин. Оцінка господарського значення мінеральних ресурсів: балансові та позабалансові. Рівні вивченості запасів корисних копалин: промислові та прогнозні. Характерні риси кліматичних елементів. Температурний режим. Середні місячні, середні річні та екстремальні температури повітря. Вологість повітря. Абсолютна та відносна вологість. Атмосферні опади. Просторова та часова диференціація опадів. Тип річного ходу опадів на території. Загальні закономірності розподілу опадів по сезонам року. Сніговий покрив. Вітровий режим. Неприятливі метеорологічні явища: грози, град, тумани, суховії, хуртовини, промерзання ґрунту, ожеледі, відлиги. Водозабезпечення. Водогосподарський комплекс. Структура водних ресурсів. Оцінка водозапасів. Забезпеченість регіонів водними ресурсами. Види забруднення водних ресурсів та особливості їх</p>	Лекція - 1 год., практичне заняття - 2 год./ самостійна робота - 18 год.	1-4, 18, 19	Підготувати конспект лекції Виконати завдання практичної роботи Здати теоретичний матеріал з теми	1 2 5

	<p>розподілу. Охорона водних ресурсів.</p> <p>3. Ґрунтові та біотичні ресурси регіону. Особливості територіальної диференціації ґрунтів по території. Фактори, що впливають на формування, закономірності розподілу ґрунтів і зміни їх родючості. Рослинні і тваринні природні ресурси області.</p>	<p>Лекція - 1 год., практичне заняття - 2 год./ самостійна робота - 18 год.</p>	<p>2-5, 16, 18, 19</p>	<p>Підготувати конспект лекції</p> <p>Виконати завдання практичної роботи</p> <p>Здати теоретичний матеріал з теми</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>5</p>
	<p>4. Ландшафти Херсонської області. Географія несприятливих природно-техногенних явищ на території Херсонської області. Ландшафти та фізико-географічне районування області. Географія несприятливих природно-техногенних явищ на території Херсонської області. Явища гідрологічного походження. Геологічні небезпечні явища. Географія несприятливих природно-техногенних явищ на території Херсонської області. Геологічні небезпечні явища. Явища гідрологічного походження. Кліматичні небезпечні явища. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Біосферні заповідники. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Національні природні парки. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Заказники. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Заповідні урочища. Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Пам'ятки природи.</p>	<p>Лекція - 1 год., практичне заняття - 2 год./ самостійна робота - 18 год.</p>	<p>2, 3</p>	<p>Підготувати конспект лекції</p> <p>Виконати завдання практичної роботи</p> <p>Здати теоретичний матеріал з теми</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>5</p>

	Загальна характеристика природно-заповідного фонду Херсонської області. Дендрологічні парки і парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.				
	<p>5. Геодемографічна характеристика Херсонської області.</p> <p>Демовідтворювальний регіональний комплекс, його функції і територіальна структура. Закономірності демографічних процесів. Єдність і протиріччя демографічного процесу. Демографічна ситуація та її оцінка. Динаміка чисельності, народжуваність, смертність, природний приріст населення, тривалість життя в Херсонській області. Розміщення і густота населення. Структура народонаселення: статеві-вікова, етнічна, шлюбна, релігійна, соціальна, економічна, сімейна, освітня, кваліфікаційна, культурна. Теорії і концепції народонаселення. Територіальна спільність людей. Якість населення: суть, зміст, критерії. Соціально-демографічна політика.</p>	Лекція - 1 год., практичне заняття - 2 год./ самостійна робота - 18 год.	2, 3, 9, 11-13, 16, 18, 19	Підготувати конспект лекції	1
				Виконати завдання практичної роботи	2
				Здати теоретичний матеріал з теми	5
Змістовий модуль 2. Економіко-географічна характеристика Херсонської області					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_geograf ecol/FBGE_for_students.aspx	<p>6. Структура економіки Херсонського регіону і особливості її трансформації в ринкових умовах. Промисловість Херсонської області.</p> <p>Смислове поле поняття «структура економіки». Структура економіки Херсонського регіону і особливості її трансформації. Соціально-економічний комплекс регіону як система і його структура (галузева, функціональна, територіальна). Міжгалузеві комплекси. Вплив НТР на структуру економіки і розміщення продуктивних сил. Реструктуризація економіки регіону: сутність, задачі і організація. Технологія реструктуризації виробництва. Диверсифікація економіки регіону.</p>	Лекція - 2 год./ самостійна робота – 17 год.	2, 3, 7, 8, 12, 16, 18, 19	Підготувати конспект лекції	2
				Здати теоретичний матеріал з теми	5

	<p>Динаміка і ефективність структурної трансформації економіки.</p> <p>Рівні соціально-економічного розвитку регіонів.</p> <p>Рівні розвитку регіонів як об'єкт управління.</p> <p>Поняття “рівень розвитку регіону”. Критерії зближення регіональних рівнів економічного розвитку. Засоби зближення регіональних рівнів економічного і соціального розвитку. Показники рівня економічного та соціального розвитку регіонів. Зарубіжний досвід визначення рівнів економічного розвитку регіонів. Територіальні пропорції і рівні соціально-економічного розвитку регіонів. Рівні економічного розвитку регіонів. Зближення рівнів розвитку регіонів. Зовнішні економічні зв'язки країн регіону.</p>				
	<p>7. Провідні галузі промисловості Херсонської області.</p> <p>Характеристика паливно-енергетичного комплексу.</p> <p>Характеристика металургії і машинобудівного комплексу.</p> <p>Характеристика хімічної промисловості.</p> <p>Характеристика промисловості будівельних матеріалів.</p> <p>Характеристика деревообробної і меблевої промисловості.</p> <p>Характеристика легкої промисловості.</p> <p>Характеристика харчової промисловості.</p>	<p>Лекція - 2 год., практичне заняття - 2 год./самостійна робота – 15 год.</p>	<p>2-4, 7, 8, 12, 14, 16, 18, 19</p>	<p>Підготувати конспекти лекцій</p> <p>Виконати завдання практичної роботи</p> <p>Здати теоретичний матеріал з теми</p>	<p>1</p> <p>2</p> <p>4</p>
	<p>8. Агропромисловий комплекс Херсонської області.</p> <p>Структура АПК Херсонського регіону і особливості її трансформації. Вплив НТР на структуру АПК.</p> <p>Рослинництво Херсонщини. Тваринництво Херсонщини. Проблеми і перспективи розвитку АПК області.</p>	<p>Лекція - 2 год., практичне заняття - 2 год./самостійна робота – 19 год.</p>	<p>2-4, 7-9, 12, 14, 16, 18, 19</p>	<p>Підготувати конспекти лекцій</p> <p>Виконати завдання практичних</p>	<p>1</p> <p>2</p>

				робіт Здати теоретичний матеріал з теми	5
Змістовий модуль 3. Інфраструктура в системі економіки регіону					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_geograf/ecol/FBGE_for_students.aspx	9. Інфраструктура в системі економіки регіону. Інфраструктура в розширеному відтворенні. Розвиток послуг інфраструктури. Класифікація галузей інфраструктури. Ринкова інфраструктура. Методичні основи оцінки рівня розвитку елементів ринкової інфраструктури. Оцінка рівня соціально-економічного розвитку районів Херсонської області і господарське районування. Оцінка рекреаційних ресурсів Херсонської області. Функціонально-компонентна структура територіально-рекреаційного комплексу Херсонської області. Структура територіально-рекреаційного комплексу Херсонської області. Функціональні види (напрями) рекреаційної діяльності: Лікувально-курортна рекреація. Відпочинок та праця на дачних ділянках. Туризм та пізнавальна рекреація.	Лекція - 4 год., практичне заняття - 4 год./ самостійна робота – 14 год.	1-4, 10, 12, 14, 16-24	Підготувати конспекти лекцій	2
				Виконати завдання практичних робіт	3
				Здати теоретичний матеріал з теми	10
Змістовий модуль 4. Сталий розвиток і охорона навколишнього середовища регіону					
http://www.kspu.edu/About/Faculty/Faculty_of_biology_geograf/ecol/FBGE_for_students.aspx	10. Сталий розвиток і охорона навколишнього середовища регіону. Теоретичні основи сталого розвитку регіональних соціально-економічних систем. Концепція сталого розвитку: нова соціально-економічна парадигма. Регіональний рівень концепції сталого розвитку. Економіко-організаційний механізм сталого розвитку. Критерії і показники сталого розвитку. Суть та принципи охорони природи. Види охорони природи. Класифікація	Лекція - 4 год., практичне заняття - 4 год./ самостійна робота – 15 год.	2-4, 9, 15, 16, 19	Підготувати конспекти лекцій	2
				Виконати завдання практичних робіт	3
				Здати	10

	<p>природоохоронних заходів за напрямками природоохоронної діяльності, за видами витрат і за часом вкладення засобів. Екологічна інфраструктура.</p> <p>Охорона атмосфери. Забруднювачі атмосфери: механічні, хімічні, радіоактивні і природні. Антропогенні забруднювачі атмосфери і пов'язані з ними зміни в ній. Структура інгредієнтів забруднення. Вплив забруднення повітряного басейну на стан природних і соціально-економічних систем. Шляхи вирішення проблеми чистої атмосфери.</p> <p>Охорона водних ресурсів. Основні споживачі води. Види забруднення поверхневих вод. Очистка стічних вод.</p> <p>Охорона мінеральних ресурсів. Охорона природи при розробці мінеральних ресурсів.</p> <p>Охорона земельних ресурсів. Вплив природних і антропогенних факторів на ґрунт. Захист ґрунтів від забруднення промислових підприємств, внесення мінеральних добрив, гербіцидів, видобутку корисних копалин.</p> <p>Охорона лісів. Заходи по охороні, раціональному використанні і відтворенні лісів. Захист від електромагнітних і радіаційних випромінювань.</p> <p>Адміністративні методи управління в галузі природокористування і охорони навколишнього середовища. Економічні методи регулювання в галузі природокористування і охорони навколишнього середовища.</p>			теоретичний матеріал з теми	
--	---	--	--	-----------------------------	--

10. Система оцінювання та вимоги

Семестр 1

Модуль 1. Фізико-географічна характеристика Херсонської області. Максимальна кількість балів за модуль – 38 (9. Схема курсу).

Модуль 2. Економіко-географічна характеристика Херсонської області. Максимальна кількість балів за модуль – 22 **(9. Схема курсу)**.

Семестр 2

Модуль 3. Інфраструктура в системі економіки регіону. Максимальна кількість балів за модуль – 15 **(9. Схема курсу)**.

Модуль 4. Сталій розвиток і охорона навколишнього середовища регіону. Максимальна кількість балів за модуль – 15 **(9. Схема курсу)**.

Семестровий (підсумковий) контроль з освітньої компоненти «Географія Херсонської області» визначено навчальним планом у першому семестрі як екзамен, за який студенти можуть отримати максимум 40 балів. У другому семестрі – диференційований залік. Він виставляється на основі оцінювання поточної успішності (максимальна кількість балів – 30) і підсумкового контролю у формі контрольної роботи (максимальна кількість балів – 40) та тестування (максимальна кількість балів – 30).

Оцінка з дисципліни за семестр, що виставляється у «Відомість обліку успішності», складається з урахуванням результатів поточного, атестаційного й семестрового контролю і оформлюється: за національною системою, за 100-бальною шкалою та за шкалою ECTS

100-бальна система	Оцінка ECTS	Оцінка за національною системою	
		екзамен, диференційований залік	залік
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63			
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання

1-34	Ф	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	---	--	--

11. Список рекомендованих джерел (наскрізна нумерація)

Основні

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. М.: Мысль, 1983.
2. Географія Херсонщини: навч. посібник / І.О. Пилипенко, Д.С. Мальчикова, С.Л. Єрмакова та інші. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2007. 221 с.
3. Природа Херсонської області. Фізико-географічний нарис / За ред М.Ф. Бойка. К.: Фітосоціоцентр, 1998. 120 с.

Додаткові

4. Бойко М.Ф., Чорний С.Г. Екологія Херсонщини. Херсон : Терра, 2001. 210 с.
5. Бойко М.Ф., Москов Н.В., Тихонов В.И. Растительный мир Херсонской области. Симферополь: Таврия, 1987. 144 с.
6. Історія міст і сіл Української ССР. Херсонська область / Касьяненко О.Є. та ін. Харків : Головна редакція УРЕ АН УРСР., 1972.
7. Мальчикова Д.С. Географічні основи кадастру сільськогосподарських земель Півдня України (на матеріалах Херсонської області) : Монографія. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2005.
8. Мальчикова Д.С. Класифікація агроєкосистем Херсонської області за рівнем антропогенної трансформації // Географічна освіта і наука в Україні. Матер. II Міжнар. наук.-практ. Конф / Д. С. Мальчикова. Київ, 2003. С. 158-159.
9. Мальчикова Д.С. Соціально-екологічна адаптація систем сільського розселення до змін умов землеробства Херсонської області // Фальцфейнівські читання. Зб. наук. праць. В 2-х т. Херсон : Терра, 2005. Т.2 С. 15-17.
10. Марченко О.А. Суспільно-географічне обґрунтування раціонального використання та охорони рекреаційних ресурсів Херсонської області : дис... канд. геогр. наук / Одеський національний ун-т ім.І.І.Мечникова. Одеса, 2000.

11. Машкова О. В. Районування Херсонської області за рівнем захворюваності сільських жителів як один з підходів визначення якості життя сільського населення // Регіон–2007 : стратегія оптимального розвитку : матер. Міжнар. наук.–практ. конф. (Харків, 17–18 квітня 2007 р.) / М-во освіти і науки, Харк. нац. ун-т. ім. В. Н. Каразіна. Харків: ХНУ, 2007. С. 175-176.
12. Пилипенко І. О. Соціально-економічні портрети електоральних регіонів Херсонської області // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.. 246: Географія. Чернівці : 2005. С.181-188
13. Пилипенко І., Машкова О., Тихончук В. Просторова оцінка змін чисельності сільського населення // Наук. записки Херсон. відділу Укр. геогр. товариства. Вип.4. Херсон : Вишемирський В. С., 2008. С. 70-82.
14. Пилипенко І.О. Морегосподарський комплекс Українського Приазов'я: суспільно-географічне дослідження : Монографія. Херсон : ПП Вишемирський В.С., 2005.
15. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.

Інформаційні ресурси

16. Департамент екології та природних ресурсів ХОДА. URL: <http://ecology.ks.ua/>
17. Не офіційний сайт історії міста Херсона. URL: <http://www.mycity.kherson.ua>
18. Статистична інформація. URL: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/statistichna-informatsiya.html>.
19. Стратегія розвитку 2020. URL: <http://khoda.gov.ua/strategiya-rozvitku-2020>.
20. Туризм, відпочинок, розваги. URL: <http://artkavun.kherson.ua/tourism.htm>
21. Херсон, якого Ви не знаєте. URL: <http://khers-on.com/tour/secret>
22. Херсонщина фестивальна. URL: http://visitkherson.gov.ua/tourism/hersonshhina_festivalnaja
23. Хронологическая летопись. URL: <http://ksportal.net/history/>
24. Шлях крізь культури. URL: <http://www.tavriya.info>